

КАНАТОНІМЫ З НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫМ КАМПАНЕНТАМ У МОВЕ БЕЛАРУСКАЙ МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

У беларускай лінгвістыцы праблема комплекснага аналізу канатонімаў у творах мастацкай літаратуры пакуль што не атрымала глыбокага тэарэтычнага і практычнага асэнсавання, хоць за апошнія дзесяцігоддзі з’явіліся навуковыя даследаванні, прысвечаныя вывучэнню і апісанню ўласных імёнаў у мове мастацкай літаратуры.

Аktуальнасць вывучэння ўласных асабовых імёнаў у мове мастацкай літаратуры абумоўлена: адсутнасцю спецыяльнага даследавання адной з важнейшых праблем у беларускім мовазнаўстве; неабходнасцю ўсебаковага і глыбокага вывучэння мовы мастацкай літаратуры як аднаго з прыярытэтных і перспектыўных напрамкаў беларускай лінгвістыкі; тым, што гэты пласт лексікі беларускай мовы больш за іншыя падсістэмы ўспрыняў тыя змены, якія адбыліся ў грамадстве за апошні час.

Мэта даследавання – даследаваць канатонімы з нацыянальна-культурным кампанентам на базе твораў беларускай мастацкай літаратуры. Прадмет даследавання – канатонімы, якія ўваходзяць у сацыяльна-культурную прастору беларускага народа.

У працэсе аналізу выкарыстаны апісальны метады ў спалучэнні з прыёмамі філалагічнага каментарыю тэксту, а таксама вольны асацыятыўны эксперымент.

Імя Рагнеда займае асаблівае месца ў свядомасці беларусаў, асацыіруецца з няскоранасцю, з Бацькаўшчынай, Беларуссю, яе нялёгкім лёсам. Як сведчаць мастацкія крыніцы, кожнае імя полацкай княжны развівае наступныя канатацыйныя значэнні: Рагнеда – палачанка, полацкая князеўна, дачка крывіцкага князя, княства вольнага кветка, светлая князеўна, князеўна-гарэза і інш. Гарыслава – сумная княгіня, няўдалая царэўна, гордая крывіцкая княгіня, чорная лебедзь, і інш. Анастасія – святая манашка, апостал духу, княжна свабодная, вольная птушка, першая на Русі манашка і інш.

Канатонім Ефрасіння Полацкая побач з традыцыйнымі значэннямі “асветніца, манашка, ігумення, князеўна” ў мастацкім кантэксце развівае дадатковыя канатацыйныя значэнні – “нявеста

Хрыста, настаўніца роднай зямлі, заступніца, натхняльніца, ідал Полацкай зямлі, полацкая кнігапісальніца”, а таксама “ таямніча-загадкавая, чыстая, светлая, узнёслая, якая валодае незвычайнай духоўнай сілай”.

Аналіз літаратурных твораў паказаў, што канатонім Францыск Скарына побач з традыцыйнымі сэнсамі “ першадрукар, пісьменнік, перакладчык, асветнік” пачынае развіваць канатацыйныя семы – “велікадушны, міласэрны, разважлівы” і, пры ўсім гэтым, “рамантычны, смелы, мужны, той, які любіць спрачацца, адстойваць свае погляды, не баіцца смерці і пакарання”. Сёння ў нашай свядомасці вобраз Францыска Скарыны паўстае як крыніца новага жыцця і ведаў, пачатку і бясконцага пошуку, як прарок, які вядзе за сабой не адно стагоддзе.

Падчас даследавання быў праведзены вольны асацыятыўны эксперымент з мэтай выявіць, якія асацыяцыі выклікаюць канатацыйныя онімы нацыянальнай культуры ў вучняў. Па выніках даследавання можна сказаць пра вялікае асацыятыўнае поле кожнага з названых онімаў.

Уся сукупнасць канатонімаў з нацыянальна-культурным кампанентам – гэта каштоўная крыніца інфармацыі і мастацка-эстэтычнай каштоўнасці, вывучэнне якіх дае звесткі не толькі для мовазнаўцаў, а і для гісторыкаў, таму што ключавыя імёны культуры адлюстроўваюць каштоўнасці, нормы, традыцыі асобных эпох і пакаленняў, садзейнічаюць асэнсаванню фрагментаў нацыянальнай культуры беларусаў.